

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 545142/27

בבית הדין הרבני האזורי חיפה

לפני כבוד הדיינים:

הרב יצחק אושינסקי – אב"ד, הרב דוד גרוזמן, הרב אברהם דב זרביב

המבקשת: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד סיגל בלינסון שפרן)

נגד

המשיב: פלוני (ע"י ב"כ עו"ד שלמה סבן)

הנדון: דחיית תביעה לביטול הסכם וקריאה לצמצום התערבות משפטית לביטול הסכמים

החלטה

בפנינו תביעה לביטול הסכם גירושין.

בפסק דין מיום כ"ט באייר תשע"ו (6.6.2016), בית הדין דנן דחה את תביעת התובעת לביטול הסכם הגירושין מיום כ"ו באלול תשס"ב (3.9.2002).

התובעת ערערה על פסק הדין בפני בית הדין הגדול, ובהחלטת כב' בית הדין הגדול מיום כ"א בטבת תשע"ז (19.1.2017) נאמר כי בית הדין דנן ישלים את החלטתו באשר לטענת המערער לביטול סעיף 12 להסכם, ובית הדין רשאי לבקש את סיכומי הצדדים לשם כך.

ואכן, בהחלטת בית הדין דנן מיום כ' בשבט תשע"ז (16.2.2017) נאמר:

בהמשך להחלטת בית הדין הגדול מיום כ"א בטבת תשע"ז (19.1.2017), כל אחד מהצדדים יעלה טענותיו באשר לנושא האמור בהחלטה זו בלבד (לא העלאת כל טענה אחרת נוספת).

טענת כל אחד מהצדדים תוגש על פני שני עמודים בלבד (בגודל אות וגופן המקובל), וזאת בתוך 14 יום, ובית הדין ישקול החלטתו.

ואכן התקבלו סיכומי שני הצדדים.

טענות התובעת

ואלו תמצית טענות התובעת הנוגעים לענין הנדרש והאמורים בסיכומיה:

א. התובעת דרשה לבטל סעיף ספציפי (סעיף 12 להסכם). מציינת כי לערכאה שיפוטית יש סמכות להורות על ביטול סעיף אחד מתוך ההסכם מבלי לבטל את כל ההסכם.

ב. סעיף זה, הוא התחייבות להעניק מתנה לילדי הצדדים, תוך שהמשיב ערך צוואה, הוא בטל מעיקרו, בהיותו נוגד את סעיף 8 לחוק הירושה, ובלתי ישים.

ג. אכן, הנתבע ערך הסכם כפי התחייבותו בהסכם.

ד. אך מדובר בירושה עתידית, הנוגדת את סעיף 8(א) לחוק הירושה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ה. התובעת רשאית להחליט על פי רצונה מה תעשה בנכסיה לאחר אריכות ימיה, וגם אם נתנה הסכמה, יכולה תמיד להחליט אחרת, שהרי לא הוקנה חלקה ברכוש לנתבע.

ו. אך הנתבע היה רשאי לשנות את צוואתו על פי סעיף 27 לחוק.

ז. הנתבע דאג לשימור זכותו זו בצוואתו, וכתב בסעיף 4 לצוואתו כי יכול לבטל או לשנות את צוואתו בכל זמן ועת. כך שכשם שזכות זו שמורה לו, היא שמורה אף לה.

ח. כך שהוא יכול בכל רגע נתון לזנוח את ההתחייבות שעליה חתם בהסכם הגירושין.

ט. למעשה בנה לו הנתבע עסקה עתידית אסורה, הכובלת את הנתבעת ולא מאפשרת לה לעשות ברכושה כרצונה.

י. יש לראות את ההסכם ככל היותר התחייבות התובעת לתת מתנה לילדי הצדדים, וזכותה לחזור בה מאותה התחייבות.

יא. מתנה שכזו אפשר לתת רק בדרך של צוואה, ורק לאחר מיתת הנותן, כך שאין תוקף לסעיף 12 בהסכם.

יב. בכל מקרה, התחייבות זו אינה כלפי הנתבע.

יג. לפי חוק הירושה, בהעדר רישום לא הוקנתה מתנה.

יד. מתייחסת נקודתית לאותם פסקי דין שהובאו בעמדת התובע.

טו. אין נפקות משפטית לכך שבית הדין אישר סעיף זה שבהסכם.

טז. לא יכול התובע להכתיב לה למי תוריש נכסיה לאחר לכתה לבית עולמה.

יז. מבקשת להורות על ביטול סעיף 12 בהסכם בהיותו נוגד את חוק הירושה.

טענות הנתבע

ואלו תמצית טענות הנתבע הנוגעים לענין הנדרש והאמורים בסיכומיו:

א. באשר לסעיף 12 בהסכם, שבו נאמר "באשר לשאר הרכוש, הבעל מתחייב לערוך צוואה שבה מצווה להוריש את כל הרכוש לילדים", מדובר ברכוש הרשום על שם הבעל בלבד, לא משותף, רכוש שמעולם לא נקבע שהוא שייך לשני הצדדים.

ב. בהסכם משנת 98 האשה ויתרה על כל רכוש של הבעל.

ג. הסכם זה לא מצריך אישור כי הוא נעשה לפני חוק יחסי ממון.

ד. כך שבין אם יבוטל סעיף 12 בהסכם ובין אם לא, בכל מקרה היא ויתרה על הרכוש וקיבלה תמורה מלאה עבור זה.

ה. הבעל הסתמך על ההסכם ועמד בו.

ו. הסעיף באשר להתחייבות הבעל לעשות צוואה, תקף, והסכמי ממון אינם נכללים בסעיף 8 לחוק הירושה.

ז. מציין פסקי דין להוכחת הטענה הנ"ל.

ח. בית הדין התייחס לאפשרות לביטול הצוואה, וכתב כי אף אם תטען האשה שהוא יכול לבטלה בכל עת, אין בכך לסתור את ההנחה הפשוטה כי חלקו בהסכם קיים.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ט. מדובר בהסכם עיזבון ולא ירושה.

דיון והכרעה

הסעיף נשוא הדיון, הינו סעיף 12 להסכם הגירושין שבין הצדדים מיום כ"ו באלול תשס"ב (3.9.2002), בו נאמר (תחת הכותרת "שאר הרכוש"):

הבעל מתחייב לערוך צוואה שבה הוא מתחייב להוריש את כל הרכוש המבנים המגרשים והעסק לילדים על פי החלקים דלהלן [...].

באשר לסעיף זה חלוקים הצדדים, האם יש לו תוקף, והאם יש לבטלו. אם הוא יבוטל, עניני הרכוש ידונו מחדש, ובעצם, הנדון שלפנינו הוא ביטול חלק מההסכם, כאמור בהחלטת בית הדין הגדול הנ"ל.

למעשה, בית הדין כן התייחס לטענה זו במסגרת פסק דינו מיום כ"ט באייר תשע"ו (6.6.2016), וכך נאמר שם ביחס לטענה זו (סעיף יא):

בסעיף 12 להסכם נאמר: "שאר הרכוש, הבעל מתחייב לערוך צוואה שבה מצווה להוריש את כל הרכוש [...] לילדים (=משותפים) על פי החלקים היחסיים כדלהלן [...]". הנתבע מילא אחר התחייבותו להכין צוואה לרכוש על שם הילדים, ואף אם תטען התובעת כי הוא יכול לבטל צוואתו בכל עת, עדיין אין בכך לסתור את ההנחה הפשוטה כי הוא את חלקו בהסכם מילא – הוא הכין את הצוואה עליה הוסכם בין הצדדים במסגרת הסכם זה. ההסכם הנ"ל אינו דורש ממנו יותר מכך!

ואסמכתא לדבר - הנה בגמרא במסכת קידושין ח' ע"ב מובא: "התקדשי לי במנה, הנם על גבי סלע, אינה מקודשת, ואם היה סלע שלה - מקודשת", כלומר אם אשה אומרת לאדם תן מנה והנח על גבי סלע, אם הסלע שלה היא מקודשת, כיון שהנתינה על גבי סלע שלה כמוה כנתינה לה עצמה, ובעבור זה היא מקודשת.

והקשה הרשב"א שם, מדוע אם נתן על גבי סלע שאינו שלה אינה מקודשת, הרי כיון שמילא על פיה את תנאיה ועשה כמצוותה, הרי זה גופה נתינה לה, והרי זה כדין "ערב", שעבור שעשה מה שביקשה, זה גופה ההנאה השווה לה, ועבור קבלתה היא מתחייבת לו כנגד, ואין זה משנה אם נתן על גבי סלע שלה או שאינו שלה.

ותירץ ב' תירוצים. האחד, שאכן גם כשנתן על גבי סלע שאינו שלה נחשב דבר זה כקבלה, והרי זה שלה, וכנגד זה היא מתחייבת ואין לחזור, אך כאן לא מדובר שהיא מתחייבת ומתקדשת לו, אלא לאחר, ולכך אינה מקודשת. והתירוץ השני, שכיון שהוא יכול לחזור ולקחת מהסלע לאחר שהניח שם, עולה שהיא לא קיבלה דבר ממנו, לכן אינה מקודשת.

מתירוצו הראשון נראה, שגם אם הוא יכול לקחת את המנה מהסלע, בכל זאת נחשב הדבר שהוא נתן לה הנאה, שעבור זה היא מקודשת, שהרי הוא עשה את מה שהיא ביקשה ממנו, ועצם זה שביצע את בקשתה נחשב הדבר כקבלת טובת הנאה ממנו, שעבור זה היא מתחייבת, והרי זה כקניין גמור.

ולפי זה, כיון שהתובעת ביקשה ממנו במסגרת ההסכם לעשות צוואה, ואכן כך הוא עשה על פי ההסכם, יש בזה קבלת הנאה ממנו שמחייב אותה כנגד, והרי זה כמעשה קנין גמור שאין לזוז ממנו, ואפילו אם בעתיד יחזור הבעל מצוואתו, הקנין הוא חלוט, כיון שהוא ביצע את בקשתה במלואה ובעבור זה היא ויתרה על זכויותיה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ובית הדין עומד אף היום אחר האמור בדבריו שם, ודי בכך כדי לדחות את טענת התובעת לבטל מתוך ההסכם את הסעיף נשוא החלטה זו. הסתמכות הצדדים היתה על התחייבות הנתבע להכנת צוואה, התחייבות זו הספיקה לתובעת אז בעת עריכת ההסכם (אף שצוואה ניתנת לביטול), והוא את חלקו בהתחייבות קיים, אין לקבל עתה את טענת האישה שהתחייבות זו אינה מספקת.

חילוק בין התחייבות לערוך צוואה לבין התחייבות להעניק מתנה

ועוד נחדד ונדגיש - לאחר עיון בלשון ההסכם נשוא התביעה, בית הדין סבור כי התחייבות הנתבע בהסכם הייתה לערוך צוואה ולא התחייבות להעניק מתנה עתידית לילדי הצדדים. האמור בסעיף 12 להסכם, ככתבו וכלשונו, מורה כי הנתבע התחייב לערוך צוואה, וזאת עשה.

משכך, אין כל מקום לטענת התובעת להורות על ביטול הסעיף, משום שעומד בניגוד לאמור בסעיף 8 לחוק הירושה.

ההסכם וההתחייבות שבו, נכרתו בין הצדדים. מדובר בהסכם גירושין שהסדיר את ענייני הרכוש בין הצדדים, ולפי העובדות והמצגים שהובאו בפנינו, הוכח כי הנתבע ביצע את ההתחייבות האמורה בסעיף 12 להסכם.

יודגש שבהסכם אין כל התחייבות להעניק מתנה למי מילדיו, אלא התחייבות הנתבע כלפי התובעת לערוך צוואה, וזאת אכן עשה.

יתרה מכך, מצאנו קושי בטיעון המשפטי של התובעת, ובפרשנות שהעניקה לאיסור הקבוע, לגרסתה, **בסעיף 8 לחוק הירושה**, אשר אינו עולה בקנה אחד עם הפסיקה בעניין זה ואף לא עם לשון הסעיף עצמו.

וראה לעניין זה בפסק דינו של בית המשפט למשפחה (תמ"ש (י-ם) 14-10-29835) אשר היטיב לבאר ולהבהיר סוגיה זו:

זה לשון **סעיף 8 לחוק הירושה**:

8. עסקאות בירושה עתידה

(א) הסכם בדבר ירושתו של אדם וויתור על ירושתו שנעשו בחייו של אותו אדם - בטלים.

(ב) מתנה שאדם נותן על מנת שתוקנה למקבל רק לאחר מותו של הנותן, אינה בת-תוקף אלא אם נעשתה בצוואה לפי הוראות חוק זה.

סעיף 8(א) לחוק קובע כי כל עסקה הנוגעת לירושה, בטלה, אלא אם כן נעשתה בצוואה, ברם, כפי שאף כותרת הסעיף מלמדת על תוכנו – עניינו עסקות בירושתו של אדם, להבדיל מעסקות הנוגעות לעיזבוננו.

פסק הדין המנחה בעניין **סעיף 8(א)** הוא **ע"א 682/74 יקותיאל נ' ברגמן, פ"ד כט (2) 757**, ובו גם נקבע כי את **סעיף 8(א) לחוק הירושה** יש לפרש "על דרך הצמצום המרבי והקפדנות החמורה" (שם, עמ' 762), עקב פגיעתו בחופש החוזים. באשר לתוכן האיסור, נקבע בהלכת יקותיאל:

"המחוקק מבחין היטב בין "ירושה" מכאן לבין "עזבון" מכאן: "הירושה" היא הזכות אשר מכוחה עובר במות המוריש "העזבון" לידי יורשיו (סעיף 1

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

8. סעיף (א) אינו אוסר עסקאות בעיזבון, אלא הוא אוסר עסקאות "בירושה" (שים לב גם לכותרת השוליים וגם לדיבור "ירושתו" שבגוף הסעיף): מה שאסור לפי סעיף 8(א) אינו הסכם הנוגע לעיזבון העתיד של מוריש אשר עודנו חי, ובוודאי לא הסכם בדבר נכס מסוים מנכסי עזבונו. האיסור חל אך ורק על הסכמי ירושה - והם אינם אלא הסכמים המתיימרים להעביר יורש מירושתו או לעשות ליורש את מי שאינו יורש לא על-פי-דין ולא על-פי-צוואה ככתוב בחוק. המדובר הוא בהענקה או בשלילה של זכות ירושה, ולא בעסקות הנוגעות לנכסי עזבונו. (שם, עמ' 762).

8. סעיף (א) לחוק אוסר אפוא על שינוי באמצעות הסכם של סדרי ירושתו של אדם. הסכם אשר מתיימר להיות מעין-צוואה באמצעות קביעת יורש או הדרת יורש, ומשפיע על זהות היורשים, בטל לפי סעיף 8(א), לא כך לגבי הסכם המיועד להשפיע על היקף העיזבון, להבדיל מזהות היורשים, והוא אינו מנוגד לסעיף 8(א), בכלל, לא כל שכן נוכח הפרשנות המצמצמת לה זכה סעיף זה (ור' גם: ת"ע (ת"א) 14-11-58074 ר' נ' נ' [פורסם בנבו] (כ"ב בחשון תשע"ו (4.11.2015), פסקה 27 לפסה"ד); תמ"ש 10-06-25786 ב.ט. נ' עזבון א.ט. ז"ל [פורסם בנבו] (9.10.2012)).

עד כאן מתוך פסק דין של בית המשפט.

על פי האמור לעיל, במקרה שלפנינו, סעיף 12 להסכם אינו מנוגד לסעיף 8(א) לחוק הירושה. אין בסעיף 12 להסכם משום תחליף לצוואה או קביעת יורשים חדשים (או לחלופין הדרת יורשים), ואין בסעיף עיסוק בזכות לרשת את הנתבע, אלא התחייבות הנתבע לערוך צוואה.

גם כאשר לסעיף 8(ב) לחוק הירושה נאמר בפסק הדין שם:

באשר לסעיף 8(ב) לחוק, סעיף זה עוסק במתנה מחמת מיתה. בהתאם לאמור בע"א 879/14 (נחשון נ' נחשון [פורסם בנבו] (5.5.2016)) יש ליתן לסעיף 8(ב) לחוק הירושה פרשנות זהירה ומצמצמת, נוכח המגבלה הטמונה בסעיף זה על חופש החוזים וחירות הפרט להתחייב לעשות עסקאות בקניינו, ואשר עשויה להיות מוצדקת רק כאשר ניתנת מתנה אשר אמורה לעבור למקבל עם מותו של אדם.

עד כאן מתוך פסק הדין הנ"ל.

במקרה הנדון לפנינו מדובר בהסכם גירושין שהסדיר, בין היתר, את ענייני הרכוש בין בני הזוג, ויש לקרוא את סעיף 12 להסכם על רקע ההסכם כולו, ולא כסעיף העומד בפני עצמו בלבד.

לאחר עיון בסיכומי הצדדים ובהסכם (ובסעיף 12 בו), התובעת לא הצליחה להוכיח שהאמור בסעיף 12 להסכם, כחלק מתוך ההסכם כולו, הוא "מתנה מחמת מיתה". על התובעת היה להוכיח שני רכיבים:

א. שההסכם (וסעיף 12 בו) הוא הסכם מתנה.

ב. שהמתנה תוקנה רק לאחר המוות של הנותן.

אנו סבורים שהתובעת לא עמדה בנטל זה במלואו, שכן לא מדובר כלל בהענקת נכס כלשהו - לא צוינו נכסים כלשהם ולמי ניתנו לאחר המוות במתנה, אלא בהתחייבות הנתבע לעריכת צוואה במסגרתה יחולק עזבונו בין כל ילדיו.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

העולה מדברינו הוא, שמאחר ולא הוכח שהסכם הגירושין שנערך בין הצדדים הוא בהכרח הסכם מתנה, אם כן גם לא הוכח כי סעיף 12 להסכם מנוגד לסעיף 8(ב) לחוק הירושה.

הסתמכות הצדדים על ההסכם

בענין הסתמכות הצדדים על ההסכם, ראו אף האמור במסגרת פסק הדין נשוא הערעור, מיום כ"ט באייר תשע"ו (6.6.2016):

כבר בתחילת ההליך, במסגרת החלטת בית הדין מיום ב' בתמוז תשע"ג (10.6.2013) נרמז:

ובכן, טרם מתן הוראות, בית הדין מציין כי לא מצא עדיין בטענות האשה עילה לביטול הסכם הגירושין מיום כ"ו באלול תשס"ב (3.9.2002), לא נמצא בסיס לטענת כפיה, ואף הצדדים שבו ונישאו זה לזה לאחר מכן, כאשר מסתבר שנהגו כך לאור ההסכם שאושר ביניהם לאחר הפירוד הראשון. ברם, ייתכן שיתקבלו הוכחות וראיות לכך, ובכפוף למה שיובא להלן.

כאמור, במסגרת שורות אלו עלתה סברה:

ואף הצדדים שבו ונישאו זה לזה לאחר מכן, כאשר מסתבר שנהגו כך לאור ההסכם שאושר ביניהם לאחר הפירוד הראשון.

ובית הדין מוצא לנכון לבסס סברה זו הלכה למעשה. ככל שלאחר נישואיהם הצדדים לא ערכו הסכם נוסף, והאשה לא דרשה מהבעל לתקן או לשנות את ההסכם הראשון, משמע שעל דעת כן נישאו. ומקורות הלכתיים רבים ישנם לכך, שכלל שצדדים המשיכו להתעסק אף בתום מועד ההסכם הראשון, ההתעסקות שלהם היא על סמך ההסכם הנ"ל, וכל שכן בנידון דנן, שההסכם הראשון היה עדיין בתוקפו ולא בוטל בשום מצב.

נזכיר, ההסכם נשוא התביעה, אושר כבר לפני 14 שנה. חלף זמן רב מכריתת ההסכם השני ועד להגשת תביעה זו, כאמור בפסק הדין המקורי.

ונזכיר מתוך טענות הנתבע האמורות בסיכומיו שהוגשו טרם פסק הדין המקורי:

א. התובעת קבלה תמורה לויתור, מזונות לכל ימי חייה, רכב, זכאות להתגורר בבית כל חייה ועוד.

ב. כל הנ"ל מסתכם ב-10,000 ש"ח לחודש.

ג. אי אפשר לשחזר פעולות בעסק וכן הנתבע ביצע פעולות כספיות מהעסק לטובת ילדי הצדדים.

ד. אם כל ההסכם יבוטל, היא תצטרך להשיב לו כ-1,500,000 ש"ח עבור מה שקבלה ממנו בהסכם עד כה.

בית הדין סבור כי לאחר שהצדדים פעלו על פי הסכם מוקדם, והסתמכו עליו, ואף נישאו לאחריו, לא יהיה ראוי או הוגן לטעון עתה שסעיף אחד בהסכם לא חוקי, רק כדי למצוא דרך "מן הגורן ומן היקב" לבטל חלק מההסכם ששני הצדדים רצו בו, שניהם הסתמכו עליו, ושאר הטענות לביטול נדחו על ידי בית הדין בפסק דינו הנ"ל.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ועוד נוסף בהקשר זה את דבריו הברורים של בית המשפט לענייני משפחה בכפר סבא (בתיק תמ"ש 028977/02 ותמ"ש 028978/02) באשר לתביעה לביטול הסכם לאחר שהצדדים כבר פעלו לפיו:

בחקירתה מיום י"ח בכסלו תשס"ט (15.12.2008) (עמ' 5-6 לפרוטוקול) מאשרת התובעת כי הצדדים פעלו על-פי ההסכם: התובעת חזרה לבית, נפתח ח-ן משותף בבנק, הרכב נמכר, הנתבע נשא בחובות התובעת (סכומים העולים על 57,096 ₪, במצטבר, וכן התובעת קיבלה 50,000 ₪ (+ 50,000 ₪ נוספים על פי ההסכמה הנוספת לגירושין).

הנתבע אישר בחקירתו, כי יישם את כל תנאי ההסכם וצירף פירוט של הפקדות כספיים בעשרות אלפי ₪, לחשבונה של הנתבעת (פרוטוקול מיום כ"ח בכסלו תש"ע (15.12.2009) עמ' 33).

השאלה, האם אישה אשר נהנתה מפירות הסכם יכולה לאחר זמן רב לדרוש את ביטולו נדונה בהרחבה בבית המשפט (בע"א 151/85 יעקב רודן נ' ארז רודן ו-3 אה'. פ"ד לט(3), 186, עמ' 193-194) ושם נקבע:

נראה לי כי במקרה זה מנועה המשיבה מלהעלות טענה זו, בשלב כה מאוחר, תשע שנים לאחר שנכרת ההסכם, לאחר שהיא קבלה את מה שההסכם העניק לה ובעת שהיא נדרשת לעמוד בנדרש ממנה על פיו. העובדה שהיא נהגה על פי ההסכם במשך תשע שנים מעידה על כך שהיא הכירה בתוקפו, וכי אישור בית המשפט המחוזי עמד בדרישותיה, והיא חתמה על ההסכם מתוך רצון חופשי ומודעות מלאה להשלכותיו.

העלאת טענה זו, בשלב כה מאוחר הנה שימוש בזכות שלא בתום לב, דבר העומד בסתירה לסעיף 39 לחוק החוזים.

כך גם בענייננו. להסכם בין הצדדים ניתן תוקף של פס"ד ביום כ"ח בחשוון תשס"ד (23.11.2003). בחקירתה (עמ' 7, שורה 1 ואילך לפרוטוקול מיום 15/12/08) מציינת התובעת כי נודע לה שההסכם לא טוב לה בתאריך י"ט בכסלו תשס"ד (14.12.2003) במשוער, קרי פחות מחודש לאחר אישור ההסכם. התובעת דרשה את ביטול ההסכם לראשונה ביום י"א באייר תשס"ז (29.4.2007) (במסגרת תמ"ש 28977/02) – קרי, לאחר כשלוש וחצי שנים לאחר מועד אישור ההסכם. ולאחר מכן, דרשה את ביטול ההסכם במסגרת תמ"ש 78978/02 ביום ו' בתשרי תשס"ח (18.9.2007).

וכך קבע השופט שאול שוחט, בעניין השיהוי - הפ (ת"א) 240/08:

כידוע, גם אם התקיימה בידי התובע עילה לביטול ההסכם מחמת טעות ו/או הטעייה, אין ההסכם מתבטל אוטומטית. המבקש, במקרה שכזה, "רשאי לבטל את החוזה" (ס' 14-15 לחוק החוזים).

סעיף 20 לחוק החוזים (חלק כלל י) מורה אותנו כיצד ייעשה ביטול ההסכם:

"ביטול החוזה יהיה בהודעת המתקשר לצד השני תוך זמן סביר לאחר שנודע לו על עילת הביטול, ובמקרה של כפייה – תוך זמן סביר לאחר שנודע לו שפסקה הכפייה."

ביטול ההסכם תלוי איפוא ברצון המתקשר ובפעולתו. עד לפעולת הביטול, ההסכם תקף. פעולת הביטול הנדרשת היא הודעה. מדובר ביסוד קונסטיטוטיבי, שבלעדיו ההסכם נשאר תקף. על הודעת הביטול להעיד

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

באופן ברור וחד-משמעי על רצון לביטול מוחלט של ההסכם (ע"א 11/84 רבינוביץ נ' שלב, פ"ד מ (4) 545) ועליה להינתן תוך זמן סביר - אחרת אין לה תוקף (ע"א 338/85 ש פ גלמן נ' צ'פניק, פ"ד מא (4) 421, 425); ע"א 406/82 נ ח מני נ' גלאור, פ"ד מא (1) 494, 502).

ב ע"א 91 / 5196 (אלי ליפ ואח' נ' זק בנהמו [פורסם בנבו]) מבהיר בית המשפט העליון:

הודעת ביטול מאוחרת, מעבר לגבולות הזמן הסביר, אין כוחה עימה להפקיע את החוזה [...] הדרישה למתן הודעת ביטול תוך זמן סביר נובעת מן השאיפה להבהרת המצב המשפטי, ולמניעת מצב שבו ימתין הנפגע וימשוך את החלטתו אם לעשות שימוש בברירת הביטול או לדבוק בחוזה חרף ההפרה. לאחר חלוף הזמן הסביר רואים את הנפגע כמי שוויתר על ברירת הביטול.

בענייננו, התובעת טוענת בסעיף 15 לסיכומי התשובה, כי משגילתה שרומתה ביקשה להגיש תביעתה, אך בשל חוסר יכולת כלכלית והליך פרוצדוראלי ארוך, שכן הייצוג בתיק זה הוא במסגרת תכנית "שכר מצווה" של לשכת עוה"ד – השתתה.

התובעת לא הוכיחה מתי פנתה ללשכת עורכי הדין לקבל ייצוג חינם.

התובעת פעלה על פי ההסכם, התגרשה וקיבלה כספים אף על פי שסברה שהסדר בר ביטול. לפיכך, דין התביעה להידחות אף מן הטעם של השיהוי ובשל התנהלותה חסרת תום הלב של התובעת.

עד כאן מתוך פסק דין הנ"ל.

אף בנידון דנן, עסקינן בהסכם משנת 2002, שהצדדים אף פעלו לפיו, כמתואר, וזו בפני עצמה עילה שלא להיעתר לבקשת התובעת לבטל סעיף בהסכם, סעיף שהיא טוענת כיום שהוא בעייתי ואינו נח לה, אך בשעת עריכת ההסכם כנראה סעיף זה היה נח לה ביותר.

יש לצמצם מאוד את ההחלטות לביטול הסכמים

משפט זה שבכותרת, מביע את עמדתו העקרונית של בית הדין. חדשים לבקרים מוגשות תביעות לביטול הסכם, תביעות שבדרך כלל אין בהם ממש, אלא שהצד שרוצה להרוויח עוד או שמצא עילה לחזור בו מההסכם שעליו חתם, אולי מפני שהבחין בחוסר כדאיות, "מנסה את מזלו" בתביעה לביטול ההסכם – אולי יצליח לו, ופונה לבתי הדין ובתי המשפט, ואל למערכת המשפטית לתת יד למהלכים אלו.

ונזכיר לדוגמה אף האמור בפס"ד בית המשפט לענייני משפחה בכפר סבא (בתיק תמ"ש 028977/02 ותמ"ש 028978/02) באשר לכך:

יש להגביל התערבות בית משפט בהסכמים – ראה חוות דעתה של נציבת תלונות הציבור על השופטים, לשעבר, השופטת שטרסברג-כהן, מיום י"ב בכסלו תשס"ו (13.12.2005), בענין אישור הסכם יחסי ממון:

3. [...] אופי תפקידו של בית המשפט בעת מתן אישור להסכם זה, נגזר מהאוטונומיה המסורה לבני הזוג לבחור בהסדר הרכושי לפי ראות עיניהם [...].

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

4. תקנה 258 כו' לתקנות סדר הדין האזרחי, התשמ"ד – 1984 (להלן: תקנות סד"א) קובעת: "הוגשה תובענה לאישור הסכם או לשינוי הסכם בענייני משפחה לפי סעיף 3(ג) לחוק, יסביר בית המשפט לבעלי הדין, לפני אישור ההסכם, את משמעות הוראות ההסכם, ויברר שהם ערכו אותו בהסכמה חופשית. חובת ההסבר מכוונת לכך שבית המשפט יווכח כי הצדדים הבינו את משמעות ההסכם ותוצאותיו. חובת הבירור מכוונת לבחינת קיומה של הסכמה חופשית. "בגלל היחסים המיוחדים, העדינים והמורכבים, הקיימים בין בעל ואישה, קבע המחוקק, כי אין תוקף להסכם ממון ביניהם, אלא אם כן משתכנעת ערכאה שיפוטית, שההסכם נעשה מתוך רצון חופשי, ללא לחץ..." (ע"א 4/80 מונק נ' מונק, פ"ד לו(3), 421, עמ' 430-431).

5. הליך אישור ההסכם אינו בעל אופי אדוורסרי, ואינו ביטוי למחלוקת בין הצדדים לו. אישור הסכם ממון הוא הליך פורמלי שאינו מצריך דיון מהותי לגופן של הסוגיות הנכללות בו (בג"ץ 8578/01 חליוה נ' חליוה ואח', פ"ד נו(5), 634 בעמ' 641-640). "אין בית המשפט בודק את תוכנו של הסכם הממון המובא בפניו לשם אישור תוכנו ואין הוא אמור לאשר תוכנו. כל שעושה בית המשפט הוא מתן אישור להסכם, לאחר שנוכח שבני הזוג עשו אותו בהסכמה חופשית ובהינם את משמעותו ואת תוצאותיו [...]" (ע"א 189/95 בנק אוצר החייל בע"מ נ' מזל אהרונוב, פ"ד נג(4), 199 בעמ' 215-214).

6. תפקידו של בית המשפט במהלך אישור ההסכם אינו בעל אופי פאסיבי שכן מוטלת על בית המשפט החובה להסביר לצדדים את משמעותו ותוצאותיו ולוודא כי ההסכם נערך מתוך רצון חופשי, ללא כפייה. עם זאת, ככלל, אין על בית המשפט להתערב בהסדרים הרכושיים הקבועים בו מתוך ניסיון לשנותו או להשיג איזון רכושי אחר ממה שהסכימו עליו הצדדים

בית המשפט אינו אמור לשמש אפוטרופוס לאנשים בגירים ולהחלטותיהם, אשר היו צריכים לשקול את שיקוליהם ולבדוק את יכולותיהם הכלכליות טרם כניסתם להתחייבות. בית המשפט לא ישחררם מהתחייבות לא כדאית בדיעבד, שהרי טעות בכדאיות עסקה אינה עילה לביטול הסכם. שאם לא כן, ייטען שבית משפט נקט בגישה פטרנליסטית. משקיבלה האשה החלטה לחתום על ההסכם, ומשהתרשמת כי התובעת חתמה על ההסכם מרצונה החופשי, יש לכבד הסכם זה.

מדיניות שיפוטית ראויה תומכת בכיבוד הסכמים שנערכו בין צדדים, על אחת כמה וכמה שנערכו בכתב וביתר שאת משאשרו וקיבלו תוקף של פסק דין על ידי בית משפט, לאחר שבית משפט השתכנע בהבנתם, הסכמתם ורצונם של הצדדים. אם לא נלך בדרך זו, תיגרם בוקה ומבולקה ואנדרלמוסיה. היציבות המשפטית תיפגם, צדדים שעורכים הסכמים ומשיגים הישגים לא יוכלו להיות בטוחים שההישגים יעמדו בעינם – לא יוכלו להתנהל על פי ההסכם.

הבקשה לביטול ההסכם הוגשה כארבע שנים לאחר השגת ההסכם. במהלך שנים אלה לא פעלה לביטול ההסכם, רק משהגט היה בכיסה, כמו גם הכספים שקיבלה במסגרת ההסכם – הגישה התביעה לביטולו. לא החזירה הכספים שקיבלה עובר להסכם עד היום ולא גילתה הכספים שצברה במהלך הנישואין ונשארו בכיסה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כל התנהלותה של התובעת חסרת תום לב מעיקרה.

עד כאן מתוך פסק הדין הנ"ל.

אף בנידון דנן נוכל לקבוע כנ"ל, כי התנהלותה של התובעת היא חסרת תום לב מעיקרה.

התובעת "נתפסת" לסעיף 12 להסכם, שכביכול אין תוקף חוקי לסעיף זה, ועל סמך טענה זו מנסה לבטל חלק מההסכם שאינו לרוחה.

כמתואר לעיל, סעיף זה נכתב ונחתם על ידה של התובעת, מרצונה הטוב (ויתכן שאף לבקשתה) וההסכם קיבל תוקף של פסק דין. התובעת לא נעשקה במסגרת הסכם זה על מכלול סעיפיו, ואף לא רומתה לכתוב את ההסכם או את הסעיף המדובר. שנים רבות הצדדים התנהלו על פי האמור בהסכם, ומשכך, התביעה כיום לבטל חלק מההסכם על סמך טענה כאילו סעיף מסוים אינו חוקי נעדרת את רכיב תום הלב שהוא דרישת הסף לתביעות מעין אלו.

טענה זו מצטרפת לטיעונים העניינים שהובאו לעיל.

לאור כל האמור, טענת התובעת לביטול הסכם הגירושין מיום כ"ו באלול תשס"ב (3.9.2002) בשל הטענות בדבר אי חוקיות סעיף 12 בו, נדחית, ומשכך, פסק הדין המפורט מיום כ"ט באייר תשע"ו (6.6.2016) הרי הוא בתוקפו.

בהתאם להחלטת כב' בית הדין הגדול מיום כ"א בטבת תשע"ז (19.1.2017), העתק החלטה זו יועבר אליו.

ניתן לפרסם לאחר השמטת פרטים מזהים.

ניתן ביום ח' בניסן התשע"ז (04/04/2017).

הרב אברהם דב זרביב

הרב דוד גרוזמן

הרב יצחק אושינסקי – אב"ד